

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาของการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กในชนบทภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่าในสภาพการณ์แก้ปัญหาแม่และเด็กเล็กจะแสดงพฤติกรรมแบบใดบ้าง และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหาของแม่และเด็กตามตัวแปร เพศ ลำดับที่การเกิดฐานะเศรษฐกิจและภาคว่าจะมีความแตกต่างกันหรือไม่

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศที่กำลังพัฒนา ต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเป็นอิสระ สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อสามารถดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่วางไว้ให้บรรลุผลสำเร็จ ในการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งมวลได้นั้น สิ่งที่ต้องสนใจและศึกษาคือวิธีการเลี้ยงดู และการฝึกอบรมของแม่ในค่านต่าง ๆ แก่เด็กเล็ก เพราะผลจากการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการทางบุคลิกภาพแสดงให้เห็นว่าทัศนคติและคุณธรรมที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งยึดถือ ตลอดจนบุคลิกภาพโดยรวมของบุคคลนั้น ส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดู และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นได้รับตั้งแต่วัยทารกและวัยเด็กเล็กทั้งสิ้น¹

¹ ละเอียดมาศ ศรีทัตต์ และคณะ, อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510),

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่ได้นั้นถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากครอบครัวในขณะที่เป็นทารกวัยหลังคลอดพฤติกรรมและทัศนคติของเด็กในวัยต่อไป¹ ฟรอยด์ (Freud) กล่าวว่า ประสบการณ์ในวัยเด็กมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของบุคคลมาก โดยเฉพาะประสบการณ์ในช่วง 5 ปีแรกในชีวิต ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาบุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดูและการกระทำตัวเป็นตัวอย่างแก่เด็กในช่วงอายุนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการกำหนดบุคลิกภาพ และพฤติกรรมของเด็กเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ เพราะเด็กจะเลียนแบบพ่อแม่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิด² ซึ่งตรงกับแนวคิดของเฮอรุลอค (Hurlock) ที่เสนอไว้ว่า วัยเด็กเป็นวัยแห่งวิกฤตกาลในการพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นระยะสร้างพื้นฐานของจิตใจในวัยผู้ใหญ่ต่อไป และแนวารูปแบบพฤติกรรมและการดำรงชีวิตจะถูกเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากประสบการณ์อื่น ๆ ที่เด็กได้รับในขณะที่เติบโตขึ้น แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงรากฐานและโครงสร้างเดิมที่ได้สร้างมาตั้งแต่ในวัยเด็กลงได้³ นอกจากนี้ เซียร์ส แมคโคบี และเลวิน (Sears, Maccoby and Levin) มีความเห็นตรงกันว่า บุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับในวัยเด็ก⁴

¹Elizabeth B. Hurlock, Child Development (New York : Mc Graw Hill Book Co., 1964), p. 615.

²Sigmund Freud, An Outline of Psychoanalysis, (New York : W.W. Norton & Co., 1949), pp. 26-29.

³Elizabeth B. Hurlock, Child Development, p. 115.

⁴Sears, Maccoby and Levin , Pattern of Child Rearing. (New York : Row, Peterson and Co., 1957), p.4.

เบอร์เรลสัน (Berelson) และสไตเนอร์ (Steiner) ได้แสดงแนวคิดสนับสนุนไว้ว่า เด็กจะได้รับการถ่ายทอดความคิด ทักษะ และความเชื่อต่างๆ ทั้งทางจิตใจและสังคมจากพ่อแม่ตั้งแต่เล็ก ๆ และจะมีผลต่อเนื่องในระยะยาว จนถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย¹

อีริกสัน (Erikson) เชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์มีรากฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ในวัยเด็ก เขากล่าวว่า วัยเด็กเป็นวัยของการเรียนรู้ พบสิ่งแปลกและใหม่กับประสบการณ์รอบตัว เด็กจะมีความรู้สึกว่าคุณเองมีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเองหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีปฏิบัติของแม่ในการเลี้ยงดู ถ้าแม่ให้ความอบอุ่น การทะนุถนอม รุ้ออย่างดี ก็จะช่วยให้เด็กมีทัศนคติที่ดี และมีความไว้วางใจแม่และผู้อื่นต่อไป แต่ถ้าเด็กไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติอย่างเพียงพอ ก็จะทำให้เด็กเกิดความไม่มั่นใจ ไม่ไว้วางใจบุคคลอื่น กลายเป็นเด็กที่ตอ้งพึ่งพิงผู้อื่น ในช่วงที่เด็กมีอายุ 2-3 ขวบ จะเป็นระยะที่เด็กมีความขัดแย้ง (Conflict) ต่าง ๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงอายุนี้ เด็กจะเริ่มสามารถช่วยตนเองได้มากขึ้น ในระยะนี้ผู้ที่ใกล้ชิดเด็กจะต้องมีความเข้าใจและคอยช่วยเหลือให้เด็กเกิดการยอมรับตนเองว่าสามารถทำสิ่งที่ต้องการได้สำเร็จ และถ้าเด็กสามารถเอาชนะความขัดแย้งในช่วงนี้ได้ก็จะพัฒนาต่อไปได้ดี อีริกสันเน้นความสำคัญของพัฒนาการในขั้นแรก ๆ นี้มากกว่าจะมีผลต่อการปรับตัวของเด็กต่อไป เด็กจะมีพัฒนาการต่อไปในทางที่ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูในระยะแรก ๆ นี้เป็นสำคัญ²

¹Marian F. Breckenridge & E. Lee Vincent, Child Development : Physical and Psychological Growth through Adolescence, 5 the ed. (Philadelphia : Saunders Co., 1966), p. 135.

²E.H. Erikson, Childhood and Society (New York : Norton and Co., 1950), pp. 220-222.

นอกจากนี้จากการศึกษาของเปียเจต์ (Piaget) ได้สรุปไว้ว่า
 ความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคคลนั้น ก็เป็นผลจากประสบการณ์ในระยะแรก ๆ
 ที่บุคคลได้รับ วิธีการที่บุคคลใช้ในการแก้ปัญหาแต่ละครั้งจะถูกเก็บไว้ในหน่วยจิตที่
 สำคัญ และในการแก้ปัญหาลงครั้งต่อไป เด็กจะนำวิธีการแก้ปัญหาเดิมมาถ่ายโยง
 (transfer) และสรุปครอบคลุม (Generalization) ไปใช้กับการแก้ปัญหา
 ครั้งใหม่ ฉะนั้นเด็กจะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ก็เพียงไรขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่
 เด็กได้รับในวัยแรก ๆ ¹

จากคำกล่าวและการศึกษาของนักจิตวิทยาที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็น
 ถึงความสำคัญของการสร้างบุคลิกภาพในวัยเด็กว่าจะมีผลต่อพฤติกรรม บุคลิกภาพและ
 การปรับตัวของบุคคลตลอดชีวิต เด็กจะมีบุคลิกภาพในทางที่ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับประส-
 บัติที่ได้รับในวัยเด็กทั้งสิ้น โดยเฉพาะเด็กในวัย 2-3 ขวบ ซึ่งอยู่ในวัยก่อนเข้า
 เรียนจะมีการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมบุคลิกภาพมากที่สุด บุคลิกภาพค่านิยมต่าง ๆ จะก่อ
 รูปเด่นชัดขึ้น เพราะในวัยนี้เป็นวัยที่เด็กจะเกิดการเรียนรู้ลักษณะนิสัยใหม่ ๆ ได้เร็ว
 มีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมเพิ่มขึ้นและมีความเข้าใจสิ่ง
 แวดล้อมทางสังคมสูงขึ้น ลักษณะบุคลิกภาพที่สำคัญของบุคคลจะเกิดขึ้น หรือถูกดัด
 เลี่ยนแบบมาในวัยนี้²

¹ J.M. Tanner and Barbel Inhelder, Discussion of Child Development Volume Three (New York : International University Press, 1958), pp. 155-157.

² Paul Mussen, John Conger and Jerome Kagan, Child Development and Personality, 3d ed. (New York : Harper & Row 1956), p. 324.

วัยเด็กเล็กจึงนับได้ว่าเป็นช่วงวิกฤต (Critical Period) ในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล¹ สิ่งต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในช่วงนี้ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเด็ก และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กมาก บุคคลจะมีความเป็นอิสระ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อสังคมหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับ การอบรมจากครอบครัวและประสบการณ์ที่บุคคลได้รับในวัยเด็กเล็กนี้ เป็นสำคัญ ดังนั้นในการพัฒนาบุคคลให้มีความประพฤติที่เอื้อต่อการพัฒนา จึงต้องให้ความสนใจวิธีการเลี้ยงดูและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พ่อแม่แสดงต่อเด็ก ในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาบุคลิกภาพนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

วิมลการวิจัยเป็นจำนวนมากทำให้เห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก สถาบันสวัสดิการเด็กของมหาวิทยาลัยมิชิแกน โค เน้นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ค่อนข้างว่า สภาพความเป็นไปโดยทั่ว ๆ ไปภายในบ้านระหว่างที่เด็กอยู่ในวัยเติบโตไม่เกิน 12 ปี มีความสำคัญจนหาคำที่จะกล่าวได้ยาก ความเจริญทางความรู้ดี สติปัญญาในอนาคตของเด็ก ขึ้นอยู่กับการเริ่มต้นชีวิตในบ้านก่อนเข้าโรงเรียน ถ้าพ่อแม่ไม่เข้าใจในเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก จะมีผลทำให้เด็กไม่เจริญเติบโตไปได้เท่าที่ควร² จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะในวัยก่อนเข้าเรียนมีอิทธิพลที่สำคัญยิ่งต่อชีวิตของเด็ก ซึ่งเฮิร์ลลอค (Hurlock) เชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่มีความสำคัญในการบ่งชี้รูปแบบพฤติกรรม ทักษะของเด็กว่าจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเมื่อโตขึ้น³ ฉะนั้น

¹Ibid.

²สภาวิจัยแห่งชาติ, การเลี้ยงดูและอบรมเด็ก (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2511), หน้า 272.

³Hurlock, Child Development, p. 664.

เด็กจะมีบุคลิกภาพอย่างไรในอนาคตจึงขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูของพ่อแม่เป็นสำคัญ

โรเจอร์ (Rogers) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดู ออกเป็น 3 แบบคือ แบบประชาธิปไตย (Democracy) แบบทอดทิ้ง (Rejection) และแบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Overprotection) การเลี้ยงดูแต่ละแบบจะส่งผลถึงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเด็กต่างกันออกไป¹

ในการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พ่อแม่จะให้อิสระแก่เด็กมีการควบคุมน้อย ยอมรับเด็ก ซึ่งเฮอร์ลอค (Hurlock) เชื่อว่าการที่พ่อแม่ยอมรับเด็กจะทำให้เกิด ผลดีแก่เด็กอย่างมาก ทำให้เด็กเข้ากับคนอื่นได้ ให้ความร่วมมือ มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถ มองตนเองในสภาพที่เป็นจริง²

การเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (Rejection) พ่อแม่ที่เลี้ยงเด็กด้วยวิธีนี้ มัก จะไม่ให้โอกาสเด็ก เนิยชา ไม่สนใจต่อความเป็นอยู่ของเด็ก ซึ่งจะทำให้ความมั่นคง ของเด็กเสียไป³ ความเชื่อมั่นในตนเองลดลง เกิดความท้อถอย และคับข้องใจ ปรารถ ณ์เข้ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตไม่ได้ เมื่อโตขึ้นจะมีพฤติกรรมต่อต้าน สังคม (Antisocial Behaviors) ได้แก่ เป็นคนก้าวร้าว ดื้อขโมย ชอบ เรียกร้องความสนใจ และชอบโอ้อวดความสามารถของตนแก่ผู้อื่น⁴

¹Dorothy Rogers, Issues in Adolescent Psychology (New York : Meredith Corporation, 1972), p. 117.

²Hurlock, Child Development, p. 664.

³Ibid., p. 661.

⁴Ibid, p. 660.

การเลี้ยงแบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Overprotection) เด็กที่ถูกเลี้ยงด้วยวิธีนี้มักจะไม่มีโอกาสทำอะไรต่าง ๆ ด้วยตนเอง พ่อแม่จะเข้มงวด กวดขันเด็ก หรือจะปล่อยให้เด็กทำอะไรมากเกินไป เฮอร์ลอค (Hurlock) ได้กล่าวถึงผลเสียของการเลี้ยงดูเด็กด้วยวิธีนี้ว่า จะทำให้เด็กพึ่งพาค่อนข้างมากกว่าปกติ ต้องการความช่วยเหลือ และขอความเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ และต้องการผู้ที่อยู่ใกล้ ใจดีเสมอ มีความกระวนกระวายใจ ล้าถอยไม่สู้ปัญหา ขาดความรับผิดชอบ ไม่กล้าทำอะไรด้วยตนเอง¹

นอกจากวิธีการเลี้ยงดูเด็ก 3 แบบนี้แล้ว บวมรินด์ (Buamrind) ได้กล่าวถึงการเลี้ยงดูแบบเผด็จการ (Authoritarian) ไว้ว่า พ่อแม่จะควบคุม และบังคับให้เด็กเชื่อฟังอยู่เสมอ และจะทำโทษเด็กเมื่อไม่ทำตามคำสั่ง ไม่สนับสนุน ส่งเสริมด้วยวาจา² นอกจากนี้ ฮอฟแมน (Hoffman) พบว่าแม่ที่มีลักษณะเผด็จการ จะมีพฤติกรรมที่แสดงอำนาจตลอดเวลา และพยายามควบคุมพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่ให้เหตุผลและการอธิบายให้เด็กเข้าใจ จะมีผลทำให้เด็กเป็นคนเก็บตัว ขาดความมั่นคงทางจิตใจ ไม่สามารถพัฒนาความเป็นอิสระแก่ตนเอง ช่วยตนเองไม่ได้

ดอน เบิร์น (Don Byrne) ได้สรุปผลการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของนักจิตวิทยาต่าง ๆ ไว้ว่า พ่อแม่ที่มีบุคลิกภาพแบบถืออำนาจเป็นใหญ่ จะอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบเข้มงวด ใช้การลงโทษรวมทั้งใช้วิธีการบีบแค้นวินัยโดยไม่

¹ Hurlock, Child Development, p. 660.

² Diana Buamrind, "Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior," Child Development 37(1966) : 898 - 900.

³ Hoffman cited in Medinnus and Johnson, Child Psychology : Behavior and Development, 2d ed. (New York : John Wileys Sons, 1969).

คำนึงถึงความรักใคร่ต่อเด็ก และจะปลูกฝังให้เด็กมีบุคลิกภาพแบบดีอำนาจเป็นใหญ่ไปด้วย¹ ส่วน บัลวิน (Balwin) ได้ทำการศึกษาพบว่าพ่อแม่ที่วางระเบียบควบคุมพฤติกรรมแบบเข้มงวดกวดขัน (Authoritarian Control) มีผลทำให้เด็กกลายเป็นคนเงี้ยวขริ่ม เรียบร้อยอยู่ในโอวาท ไม่ก้าวร้าว และผลการศึกษาของแร็ค (Radke) ได้พบว่าผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กเช่นนี้ จะทำให้เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์น้อย มีปัญหาทางพฤติกรรม ชอบทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ชอบแข่งขัน และไม่กว้างขวางในหมู่เพื่อน²

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่พบว่าการอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ในปี ค.ศ. 1945 บัลด์วิน คาลฮอร์น และบรีส์ (Baldwin Kalhorn and Breese) ได้ทำการศึกษาพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยที่พ่อแม่ยอมรับเด็กจะทำให้เด็กมีสติปัญญาสูงกว่าและมีพัฒนาการทางสติปัญญาที่ดีกว่าเด็กจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบเผด็จการ และทอดทิ้งเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของวัตสัน (Watson) ที่พบว่าบรรยากาศของบ้านแบบไม่เข้มงวด (Permissive Home) จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาที่ดี³

¹Donn Evrue, An Introduction to Personality A Research Approach (New Jersey : Printice-Hall, 1966), p. 254.

²Radke cited in Paul Mussen and John Conger, Child Development and Personality (New York : Harper and Brother, 1956), p: 354:

³Baldwin Kalhorn and Breese cited in Freeberg and Payne, "Parental Influence on Cognitive Development in Early Childhood." A Review, Child Development, 38(1967) : 74.

แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เสนอมาได้ยืนยันให้เห็นถึงความสำคัญของการ
 อบรมเลี้ยงดูเด็ก การเลี้ยงดูแต่ละวิธีและการปฏิบัติต่อกันระหว่างพ่อแม่และเด็กใน
 รูปแบบต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อพฤติกรรมและพัฒนาการงานต่าง ๆ ของเด็กทั้งสิ้น เด็ก
 จะคอย ๆ เรียนรู้วิธีการปฏิบัติ พฤติกรรม ทักษะคติ ค่านิยม ความเชื่อจากการอบรม
 เลี้ยงดูของพ่อแม่จนเกิดความเคยชินเป็นนิสัย และบุคลิกภาพของเด็กไป ดังนั้นวิธี
 การเลี้ยงดูของพ่อแม่จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการงานต่าง ๆ ของเด็กมาก โดยเฉพาะ
 แม่ซึ่งเป็นผู้ที่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด คอยตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติ ให้
 ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิด จึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ตาม
 ทฤษฎีบุคลิกภาพของอีริคสัน ได้เสนอว่าแม่เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเด็กในระยะที่
 เด็กมีอายุ 2-3 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กกำลังมีความสับสนต่าง ๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง
 ที่เกิดขึ้น เด็กจะสามารถพัฒนาต่อไปในทางที่ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับท่าทีในการ
 เลี้ยงดูของแม่เป็นสำคัญ¹ ซึ่งบริม (Brim) ได้กล่าวยืนยันไว้ว่าแม่จะมีอิทธิพลต่อ
 เด็กมากกว่าพ่อ โดยเฉพาะในวัยเด็กเล็ก² ดังนั้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
 การอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็ก นักจิตวิทยาจึงมักจะศึกษา
 เฉพาะพฤติกรรมและการอบรมเลี้ยงดูของแม่นากกว่า

อิทธิพลของแม่ที่มีต่อพัฒนาการของเด็ก

เฮบเบิลซีเวท (Hebblethwaite) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์
 ระหว่างแม่และเด็กเล็กวัยก่อนเข้าเรียน พบว่า แม่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้

¹E.H. Erickson, Childhood and Society, p. 221.

²Orville G. Brim, Education for Child Rearing (New York : The Free Press, 1965), p. 37.

ด้านต่าง ๆ ของเด็กมาก¹

แยโรว์ (Yarrow) ได้ทำการศึกษาพบว่าพัฒนาการทางจิตใจของเด็กสัมพันธ์กับการปะทะสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กตั้งแต่เกิด หรือก่อนคลอดด้วย บุคลิกภาพและทัศนคติของแม่ที่มีต่อเด็กหลังจากคลอดแล้วสำคัญมาก แม่อาจจะซาเย็นไม่มีความอบอุ่นต่อลูกตั้งแต่ลูกยังเป็นทารก แม่บางคนอาจจะหัดให้ลูกเป็นตัวของตัวเอง หรืออาจจะควบคุมพฤติกรรมของลูกทุกอย่าง และในที่สุดบุคลิกภาพของแม่จะเป็นแบบอย่างให้ลูกเลียนแบบ² เรื่องการปะทะสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกนี้ ได้รับความสนใจจากนักคนควาเรื่องเด็กมาก เพราะความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กในระยะเริ่มแรก เป็นรากฐานอันสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างบุคลิกภาพและการปรับตัวของเด็กต่อไป³

นักวิจัยของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ซอเบเลอร์ และเชฟเฟอร์ (Pavler and Schaefer) ได้ศึกษาพฤติกรรมของแม่ที่มีผลต่อสติปัญญาของเด็ก โดยทำการสังเกตพฤติกรรมของแม่ที่มีต่อลูกที่อายุต่ำกว่า 3 ปี และตอนเด็กอายุ 16-18 ปี ให้เด็กเหล่านี้ทำการทดสอบสติปัญญาอีกครั้ง พบว่าพฤติกรรมของแม่มี

¹ Carlotta Peters Hebblethwaite, "Effectiveness of Parent-Participation in a Compensatory Preschool Program," Dissertation Abstracts International 36(June 1976), pgs, 4083 A - 4812 A.

² Breckenridge and Vincent, Child Development : Physical and Psychological Growth through Adolescence, p. 135.

³ Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 297.

นระยะยาวต่อสติปัญญาของเด็ก และถ้าพฤติกรรมของแม่เป็นแบบปฏิเสธเด็ก เช่นไม่สนใจ ไร้ความห่วงใย และใช้วิธีควบคุมเด็กโดยใช้ความกลัว จะมีผลต่อสติปัญญาเด่นชัดขึ้น และจะมีผลต่อเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง¹

จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงดูของแม่มีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กมาก นอกจากนั้นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แม่แสดงต่อเด็กยังมีผลต่อเด็กในอีกหลายด้าน เช่นการฟังหรือความเป็นอิสระของเด็ก มัสเซน คองเกอร์ และคาแกน (Mussen, Conger and Kagan) กล่าวไว้ว่า แม่ที่ให้อาหารและไม่เคยทำโทษเด็กเมื่อแสดงพฤติกรรมการฟังเสมอจะทำให้เด็กเป็นคนที่ต้องฟังอยู่เสมอ แต่ถ้ามองแสดงให้เห็นว่าไม่ต้องการให้เด็กแสดงพฤติกรรมดังกล่าวเด็กก็จะมีอาการฟังลดลง²

เบลเลอร์ (Beller) ทำการศึกษาโดยสร้างมาตรฐานประเมินพฤติกรรมของเด็กอายุ 3-6 ขวบในโรงเรียนรับเลี้ยงเด็ก พบว่าองค์ประกอบของพฤติกรรมแบบอิสระของเด็กมี 5 อย่างคือ มีความคิดริเริ่ม พยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ มีความมั่นคง มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และต้องการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ส่วนองค์ประกอบของพฤติกรรมฟังพินิจ มีดังนี้ การขอความช่วยเหลือ การพยายามเข้าใจถูกตอ้งตัว การเรียกร้องความสนใจ และการเอาใจใส่ การแสดงความผูกพัน³ ในเด็กวัยทารกจะมีการฟังพินิจมาก แต่เมื่อเด็กโตขึ้น มีทักษะ

¹Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed. p. 304.

²Mussen, Conger and Kagan, Child Development and Personality, 3d ed. p. 343.

³Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed. p. 352.

มากขึ้น เด็กก็จะมีความเป็นอิสระมากขึ้น ซึ่งความเป็นอิสระนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกของแม่ ถ้าหากว่า แม่มีการฝึกที่เข้มงวด เช่นแม่เฝ้าเฝ้าเฝ้าเฝ้า ไรต์ และไชลด์ (Whiting and Child) พบว่าจะมีการเลี้ยงดูเด็กอย่างตามใจมากเมื่อเด็กยังเล็ก จนถึงอายุ 2-3 ปี แม่เฝ้าเฝ้าเฝ้าเฝ้าจะเปลี่ยนวิธีเลี้ยงเป็นแบบเข้มงวดทันที โดยระยะที่แม่ฝึกแบบเข้มงวดนี้ เด็กเกือบไม่ได้รับความสนใจจากแม่เลย เป็นต้นว่าแม่จะไม่ยอมให้เด็กนั่งบนตัก หรือนอนคว่ำในเวลาดวงจันทร์เลย และจะปฏิเสธการขอความช่วยเหลือของเด็ก ในระยะนี้จะทำให้เด็กมีความคับข้องใจอย่างรุนแรง และจะทำให้เด็กมีความลำบากในการพัฒนาความเป็นอิสระต่อไป¹ เพราะในวัย 2-3 ขวบ เป็นวัยที่เด็กจะเริ่มพัฒนาความเป็นอิสระ เป็นระยะที่เด็กจะเรียนรู้การพึ่งตนเอง ซึ่งสแตนเดอร์ (Stendler) กล่าวว่า เด็กจะพัฒนาการพึ่งตนเองได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกของแม่ว่าจะให้อ่านาจนควบคุม หรือเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเอง ถ้าแม่ฝึกให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง หรือทำให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามอายุและในขณะเดียวกันก็ยังคงสนใจที่จะรับนิยตชอบเกี่ยวกับการตัดสินใจบางอย่างของลูกอยู่บ้าง ก็จะสามารถปลูกฝังความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพึ่งตนเองให้กับลูกได้²

มัสเซน (Mussen) ได้เสนอข้อคิดเห็นในการฝึกให้เด็กพึ่งตนเองได้ไว้วว่า แม่ควรปล่อยให้เด็กมีอิสระในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ คอยให้รางวัลใน

---

¹ Whiting and Child, Child Training and Personality, A Cross-Cultural Study (New Haven : Yale University Press, 1962), pp. 94-95.

² Stendler cited in Don C. Dinkmeyer, Child Development, The Emerging Self (Englewood Cliffs; New Jersey : Printice - Hall, 1965), p. 146.

การอยากรู้ อยากเห็น และการแสดงพฤติกรรมอิสระ (Independent Behavior) จะทำให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นที่จะสำรวจสิ่งต่าง ๆ เป็นการพัฒนาความมั่นใจในตนเองและความเป็นอิสระ สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ส่วนเด็กที่แม่ให้การปกป้องมากเกินไป ไม่ปล่อยให้เด็กได้แก้ปัญหาด้วยตนเอง จะทำให้เด็กขาดความมั่นใจในตนเอง ต้องพึ่งพาผู้อื่นตลอดไป¹

เซียร์ส (Sears) ได้ศึกษาวิธีการฝึกหัดให้เด็กรู้จักพึ่งตนเองของแม่ชาวอเมริกัน พบว่าแม่ชาวอเมริกันใช้วิธีการฝึกหัดให้เด็กรู้จักพึ่งตนเอง 3 วิธีคือ

1. ใช้วิธีสอนให้เด็กทำในสิ่งที่ต้องการจะทำ และพอจะทำได้เอง
2. ใช้วิธีให้รางวัลโดยให้ความสนใจช่วยเหลือในสิ่งที่เด็กกระทำ
3. ใช้วิธีลงโทษ โดยดูว่า และใช้ให้เด็กทำในสิ่งที่เด็กพอจะทำได้

นอกจากนี้เซียร์ส ได้เน้นว่าการกระทำที่ก่อให้เกิดรู้จักพึ่งตนเองได้หรือไว้นั้นขึ้นอยู่กับการยอมรับในการกระทำของเด็ก การขัดขวางไม่ให้เด็กทำอะไรไป ด้วยตนเองจะเป็นการบั่นทอนการช่วยเหลือตนเองของเด็ก ซึ่งจะขัดต่อการพัฒนาความเป็นอิสระ² ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเด็กจะเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่มีความเป็นอิสระแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เอง หรือต้องพึ่งผู้อื่นต่อไปขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกหัดและวิธีการเลี้ยงดูของแม่ในวัยเด็กเล็กนั้นเป็นสำคัญ

พฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของแม่

แนวคิดและงานการวิจัยที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า เด็กจะสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองหรือต้องพึ่งผู้อื่นอยู่เสมอนั้นเป็นผลจากการปฏิบัติสัมพันธ์

¹ Paul Mussen, The Psychological Development of the Child, 2d ed. (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1975), p. 429.

² Sears, Maccoby and Levin, Pattern of Child Rearing, pp. 160-163.

ระหว่างแม่และเด็กตั้งแต่ในช่วงแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างอายุ 2-3 ขวบ ซึ่งเป็นระยะสำคัญในการพัฒนาความเป็นอิสระและบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ พฤติกรรมต่าง ๆ ของแม่ที่แสดงต่อเด็กนั้นจะมีทั้งที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาของเด็ก แม่ควรตระหนักว่าจะแสดงพฤติกรรมใดกับเด็กวัยไหน จึงจะเป็นการส่งเสริมให้เด็กพัฒนาการไปในทางที่พึงพอใจ เพราะวิธีการต่าง ๆ ของแม่ที่ปฏิบัติต่อเด็กมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กทั้งสิ้น พฤติกรรมของแม่ที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาของเด็กอาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

การยอมรับ ชมเชย และให้กำลังใจของแม่

นักจิตวิทยาเชื่อว่า ในการฝึกให้เด็กรู้จักช่วยตนเอง และรับผิดชอบงานบางอย่าง หากแม่ให้กำลังใจแก่เด็ก และยอมรับว่าเด็กมีความสามารถตามวัยแล้ว จะทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่น และมีความภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานของเด็กต่อไป¹

ฮาร์ทัพ (Hartup) ได้ทำการทดสอบผลที่เกิดจากการชมเชยที่ให้แก่เด็กโดยทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กวัยก่อนเข้าเรียนจำนวน 34 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกผู้ทำการทดลองจะเล่นและคุยกับเด็กทุก ๆ คนในกลุ่ม แล้วให้เด็กทำงานทั้งฝ่าย ๆ เมื่อเด็กทำได้ถูกต้องผู้ทำการทดลองจะให้คำชมเชย ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งผู้ทำการทดลองจะพูดคุยและเล่นกับเด็กแต่ละคนในตอนแรก แล้วจะหยุดการพูดคุยและการเล่นทันที ผลจากการวัดอัตราการเรียนรูของเด็ก พบว่าเด็กกลุ่มที่สองจะเรียนรู้การทำงานได้เร็วกว่าเด็กในกลุ่มที่หนึ่ง แสดงให้เห็นว่าการชมเชยมีผลต่อการทำงานของเด็กมาก เด็กกลุ่มที่ 2 ทุ่มเทเพิกถอนการเอาใจใส่และไม่ได้รับคำชม

¹ K.R. Baker F. Fane, Understanding and Guiding Young Children (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, 1967), p. 147.

จะมีความกังวลเกิดขึ้น จึงทำให้เด็กมีความพยายามที่จะทำงานให้ดีเพื่อให้ได้รับคำชมเชย¹

เฟลส์ (Fales) ได้ทำการศึกษากับเด็กในโรงเรียนรับเลี้ยงเด็ก โดยให้เด็กกลุ่มหนึ่งได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจเปรียบเทียบกับเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้รับ ปรากฏว่าเด็กกลุ่มที่ได้รับคำชมเชยและการให้กำลังใจจะมีการพึ่งพาตนเองเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด² จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมให้เด็กช่วยตนเอง หรือรวมทั้งให้การชมเชยไปพร้อม ๆ กัน จะช่วยให้การฝึกเกิดประสิทธิผลมากขึ้น

มอร์โร (Morrow) และคนอื่น ๆ ได้ทำการศึกษาพบว่าเด็กที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงนั้น มักจะมีพ่อแม่ที่ยอมรับ ชมเชย แสดงความสนใจและเข้าใจเด็กมาก ซึ่งจะทำให้เด็กมีความรู้สึกว่ามีค่า และจะพยายามเลียนแบบพ่อแม่ในทางตรงข้ามเด็กที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ มักจะมีพ่อแม่ที่เข้มงวด เข้มงวดกวดขันเด็กมากเกินไป ลงโทษเด็กบ่อย ๆ³

นอกจากนี้ มิเชล ซูนิคซ์ (Michell Zurich) ได้ทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กในโรงเรียนรับเลี้ยงเด็ก (Nursery School) พบว่าเด็กที่มีพ่อแม่คอยชื่นชม สนับสนุน ให้กำลังใจในการเล่นของเด็ก มีการร่วมกิจกรรมการเล่นกับเด็ก จะมีพฤติกรรมในทางที่ดี (Positive Contact) กับเด็กคนอื่น ๆ

---

¹Hartup cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 311.

²Fales cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 311.

³William R. Morrow and Other, "Family Relations of Bright High Achieving and Under Achieving High School Boys," Child Development 32(1961) : 508 - 514.

เขากับเด็กอื่น ๆ ได้ดี ส่วนเด็กที่พ่อแม่เข้มงวดกับกฎเกณฑ์มาก ชอบห้ามไม่ให้เด็กทำในสิ่งที่ต้องการ มักจะเป็นเด็กที่เขากับคนอื่นได้ยาก ชอบเรียกร้องความสนใจ และมีความวิตกกังวล¹

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมกรรมการยอมรับ ชมเชย และให้กำลังใจของแม่จะมีผลต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ และการพึ่งตนเองมาก เด็กที่ได้รับการยอมรับคำชมเชย และการให้กำลังใจจากแม่บ่อยมักจะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในการทำงาน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าเด็กที่แม่ไม่เคยให้สิ่งเหล่านี้

การแนะนำ และการสอน

เด็กเล็กนอกจากจะต้องพึ่งพาแม่ในเรื่องการตอบสนองความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ แล้ว ยังต้องพึ่งคำแนะนำสั่งสอนในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมต่าง ๆ วัยเด็กเล็กเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์รอบ ๆ ตัว ซึ่งบางครั้งเด็กจะมีความสับสน หรือยังไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี เนื่องจากยังขาดประสบการณ์ การแนะนำการสอนของแม่จึงเป็นสิ่งจำเป็น และจะส่งผลต่อการปรับตัวและการแก้ปัญหาของเด็กมาก โรเซน (Rosen) ได้กล่าวว่า การสั่งสอนแนะนำเป็นวิธีการหนึ่งที่พ่อแม่ใช้ถ่ายทอดทัศนคติของตนให้แก่เด็ก² ซึ่งเด็กจะเลียนแบบแม่หรือไว้นั่นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก และวิธีการสอนของแม่เอง ในการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กวัยก่อนเข้าเรียน โดยให้แม่สอนให้ลูกแก้ปัญหาที่ยุ่งยาก โดยให้แม่ใช้วิธีสอนที่วทวนและทำซ้ำดังเดิมในการตอบปัญหา ผลปรากฏว่าเด็กที่ใกล้ชิดกับแม่มากได้รับการ

¹Zunich cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., n. 303.

²Breckenridge and Vincent, Child Development, p. 135.

ดูแลเอาใจใส่จากแม่ จะทำตามพฤติกรรมของแม่ ส่วนเด็กที่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จะเลียนแบบวิธีแก้ปัญหาจากแม่น้อย¹

นอกจากนี้ คาร์ว และคณะ (Carew et al.) ได้กล่าวไว้ว่าการสอน และการแนะนำของแม่ที่มีผลโดยตรงต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก หากว่าแม่เข้าใจและสามารถจับจุดสนใจของเด็กได้ ก็จะสามารถป้อนคำถามที่จะทำให้เด็กได้ใช้ความคิด และพยายามหาคำตอบ ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้²

การออกคำสั่ง

เคโซ สวานนัท ได้กล่าวว่าการเลี้ยงดูเด็กแบบใช้การบังคับออกคำสั่งอยู่ตลอดเวลา จะทำให้เด็กผู้นั้นขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีแนวโน้มที่จะต้องพึ่งพาและยอมตามผู้อื่นอยู่เสมอ แม้ที่ไซระเบียวินัยอย่างเคร่งครัด จะทำให้เด็กมีลักษณะลงโทษตนเอง และมีพฤติกรรมรุนแรงในทางลบ³ ซึ่งจะทำให้เด็กมีปัญหาในเรื่องสัมพันธภาพ นอกจากนี้จากรายงานของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็กที่คำขณานาป่า สรุปความสำคัญของการเลี้ยงดูของแม่ที่เข้มงวดกวดขันในการให้เด็กแสดงความเคารพผู้ใหญ่ด้วยการกระทำตามคำสั่งทุกอย่างของแม่นั้นจะทำให้เกิดผลเสียแก่ตัวเด็ก และเป็นการบั่นทอนความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความ

¹ Mussen, Conger and Kagan, Child Development and Personality, 3d ed., p. 360.

² Jean V. Carew, Itty Ehan and Christine Halfar, Observing Intelligence in Young Children (Englewood Cliffs, New Jersey : Printice-Hall, 1976), p. 58.

³ เคโซ สวานนัท, จิตวิทยาทั่วไป (กรุงเทพฯ : โอเคียนส์โตร์, 2510), หน้า 67-68.

กระท่อร้อน ชาติความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนขาดความต้องการสัมฤทธิ์ผล
ในระดับสูงด้วย¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพการณ์แก้ปัญหาของเด็ก ถ้าแม่แสดง
การควบคุมพฤติกรรมของเด็กมากเกินไป ย่อมจะมีผลต่อการทำงานของเด็กด้วย

การคว่ำ ทำโทษของแม่

การลงโทษของแม่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กมาก เซียร์ส แมคโคบี และ
เลวิน (Sears, Maccoby and Levin) ได้ทำการสัมภาษณ์แม่ของเด็กอายุ
5 ขวบ จำนวน 379 คน พบว่าการลงโทษของแม่ทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจ และ
เด็กจะลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ก้าวร้าวจากแม่มาด้วย²

ปราณีต อุดมสุข และมิชรี บุณนาค ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคม
ประกิตด้านการลงโทษกับบุคลิกภาพของเด็ก ได้ผลตรงกันว่า การลงโทษของพ่อแม่มี
ความสัมพันธ์ทางลบกับความเป็นตัวของตัวเองของเด็ก กล่าวคือแม่ที่ลงโทษเด็กบ่อย
จะทำให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเองน้อย ชอบพึ่งผู้อื่น ส่วนเด็กที่ไม่ถูกลงโทษจะมี
ลักษณะตรงกันข้าม มักจะเป็นเด็กที่มีความเป็นตัวของตัวเองมาก ชอบคิด และตัดสินใจด้วยตนเองได้³

¹ ละเอียด มาศ ศรทัต และคณะ, อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก
ที่ตำบลนาป่า อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี , หน้า 88-91.

² Sears et al., cited in Munsinger, Foundamentals of Child
Development (University of California, San Diego : Holt Rinehart
and Winston, 1975), p. 342.

³ ปราณีต อุดมสุข, "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพ
ระหว่างคนไทยและคนจีน" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต แผนกจิตวิทยา บัณฑิต -
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

การเลี้ยงเด็กโดยใช้การลงโทษในการฝึกหัดและควบคุมพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับที่พ่อแม่เป็นผู้กำหนดไว้ นั้น เฟเกรอและแอนเดอร์สัน (Faegre and Anderson) กล่าวไว้ว่า อาจก่อให้เกิดความเกือวแค้น และต่อต้านได้ จากผลการศึกษาดังกล่าวนั้น แสดงให้เห็นว่า การใช้การลงโทษในการฝึกอบรมเด็กจะเกิดผลเสียแก่เด็กมากกว่าเกิดผลดี เพราะจะทำให้เด็กเกิดความกังวล รู้สึกไม่สบายใจ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการทำสิ่งต่าง ๆ ได้

พฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของเด็ก

จากการแสดงพฤติกรรมทั้งหมดของแม่อิงที่ได้เสนอมาแล้ว ย่อมเห็นได้ว่า มีอิทธิพลหรือเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้นในสถานการณ์ที่แม่และเด็กอยู่ร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพการณ์ที่ต้องมีการแก้ปัญหา ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง พฤติกรรมของแม่ย่อมควบคู่ไปกับพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งเด็กอาจแสดงพฤติกรรมได้หลายแบบเช่นเดียวกันได้แก่ พฤติกรรมการทำงานด้วยตนเอง พฤติกรรม การแสดงความผูกพัน การขอความช่วยเหลือ การขอการยอมรับหรือพฤติกรรม การต่อต้าน ซึ่งเป็นลักษณะพฤติกรรมที่สำคัญของเด็กในวัยนี้

พฤติกรรมการผูกพัน หรือการติดผู้ใหญ่ (Attachment) เป็นการแสดงถึงความต้องการอยู่ใกล้ติด การเดินตาม การยิ้ม การเฝ้าดู การเรียก และร้องไห้ เมื่อถูกแยกจากแม่ โดยเฉลี่ยเด็กอายุ 2 ขวบ 9 เดือน การติดผู้ใหญ่จะเปลี่ยนไป เป็นว่าเด็กเต็มใจที่จะแยกจากแม่ชั่วคราว และรู้สึกมั่นคงมากขึ้นเมื่อต้องอยู่ในสภาพการณ์ที่แปลกไปจากเดิม ระหว่างอายุ 3-4 ขวบ เด็กจะแสดงพฤติกรรมการ

มาเรียน แอด เฟเกรอ และจอห์น อี แอนเดอร์สัน, การเลี้ยงดู และการอบรมเด็ก, แปลจาก Child Care and Training โดยปราณี สวัสดิ์สวัสดิ์. (พระนคร : สภาวิจัยแห่งชาติ, 2511), หน้า 59.

คติผู้ใหญ่ลดลงและจะยังคงลดน้อยอยู่หลังจาก 4 ขวบ แต่เมื่อการแสดงความรู้สึกผูกพัน
 หรือการแสวงหาการอยู่ใกล้ติดได้รับการปฏิเสธเด็กจะเพิ่มพฤติกรรมเหล่านี้มากขึ้น
 เด็กจะพยายามเรียกแม่และโศวของต่าง ๆ ให้แม่ดู เพื่อเรียกร้องความสนใจจาก
 แม่¹ พฤติกรรมการติดผู้ใหญ่ หรือการแสดงความรู้สึกผูกพันต่อแม่ของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับ
 การเลี้ยงดูของแม่ ถ้าแม่คอยตอบสนองความพึงพอใจและความต้องการของเด็กอยู่
 เป็นประจำ เด็กก็จะรู้สึกว่าแม่เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับตนทำให้เด็กต้องการอยู่ใกล้แม่ ซึ่ง
 จะกลายเป็นการเสริมแรงให้เด็กเริ่มแสดงพฤติกรรมการติดแม่และแสดงการพึ่งพา
 ขึ้น²

ฮาร์ทัพ (Hartup) ให้ความหมายของการพึ่งพาผู้อื่นไว้ว่า หมายถึง
 การกระทำของบุคคลหนึ่งที่ต้องการความช่วยเหลือ ความสนใจ การยอมรับจากผู้อื่น
 เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่นความรัก ความมั่นคง และความปลอดภัย³
 ลักษณะพฤติกรรมพึ่งพาจะเกิดในลักษณะของการขอความช่วยเหลือ เมื่อไม่จำเป็นที่
 จะต้องได้รับการช่วยเหลือ เป็นการเรียกร้องความสนใจ และการยอมรับจากผู้อื่น
 การพึ่งพาของเด็กเป็นผลมาจากการเสริมแรงสนับสนุนจากแม่

¹Mollie S. Smart and Russel C. Smart. Children Development and Relationships, (New York : The Macmillian Co., 1967), p. 307.

²Helen Bee, The Development Child (New York : Harper & Row, 1975), p. 270.

³Willard Hartup and Duwayne Keller, "Nurture in Preschool Children and Its Relation to Dependency," Child Development 31 (1960) : 681-689.

ฮีทเธอร์ส (Heathers) ได้ทำการสังเกตพฤติกรรมของเด็กนักเรียน
อนุบาลที่มีอายุต่างกัน 2 กลุ่ม คือกลุ่มอายุ 2 ขวบ และ 4 ขวบ พบว่าเด็กอายุ 2
ขวบจะแสวงหาความรักจากครูด้วยการเข้าไปเคล้าเคลีย เกาะหรือนั่งบนตัก แต่
เด็กโตชอบที่จะแสวงหาการยอมรับ และความสนใจมากกว่า นอกจากนี้ยังพบอีกว่า
เด็กกลุ่มอายุ 2 ขวบ แสดงพฤติกรรมการพึ่งผู้อื่นโดยตรงต่อครูมากกว่า ส่วนเด็ก
อายุ 4 ขวบ จะแสดงพฤติกรรมการพึ่งพาต่อเพื่อนมากกว่า แสดงว่าเด็กยิ่งอายุมาก
ขึ้นแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมการพึ่งพาต่อผู้อื่นจะเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ¹

ในขณะที่เด็กค่อย ๆ ลดการพึ่งพาและเริ่มพัฒนาความเป็นอิสระขึ้นนั้น
จะต้องมีความสมดุลกัน เด็กจะต้องเรียนรู้ถึงขอบเขตและทำที่ว่าจะไร้ควรจะทำ
และอะไรที่ตนเองพึ่งพาตนเอง ซึ่งการฝึกหัดและสนับสนุนให้กำลังใจเด็กของแม่ในช่วง
ที่เด็กกำลังเปลี่ยนจากการพึ่งพามาเป็นพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญ²

กัลลิมอร์, โอเวอร์ค และจอร์แดน (Gallimore, Howard and
Jordan) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมขอความช่วยเหลือของเด็ก
โดยทำการเปรียบเทียบพฤติกรรมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนชาวฮาวายและชาวโฮลส์
(Hawaii and Hoales) โดยให้เด็กแก้ปัญหาปริศนาที่ยาก และถ้าเด็กคนเดียว
ต้องการให้ครูช่วยครูก็จะรวมแก้ปัญหาให้เด็ก ผลปรากฏว่าเด็ก 2 กลุ่ม มีการขอ
ความช่วยเหลือแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เด็กชาวโฮลส์ร้อยละ 93 มีการขอความช่วยเหลือ
เหลือ ในขณะที่เด็กฮาวายมีการขอความช่วยเหลือจากครูเพียงร้อยละ 23 การที่
เด็กมีการขอความช่วยเหลือต่างกัน เนื่องมาจากอบรมเลี้ยงดูของแม่ ผู้ทำการทดลอง

¹Heathers cited in Robert L. Watson and Henry Clay Lindgren,
Psychology of the Child, 3d ed. (New York : John Wiley and Sons,
1973), p. 332.

²Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p.
332.

พบว่าแม่ชาวฮาวายมีการเลี้ยงแบบให้เด็กพึ่งพามากในขณะที่เป็นทารก แต่เมื่อเด็กอายุ 2-3 ขวบ แม่ชาวฮาวายจะเปลี่ยนท่าทีในการเลี้ยงเป็นแบบไม่ให้พึ่งพิงอีกต่อไป ถ้าเด็กขอความช่วยเหลือหรือการดูแลเอาใจใส่จะถูกทำโทษ ความเข้มงวดในการฝึกของแม่ชาวฮาวายจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล การฝึกและการสนับสนุนให้เด็กมีความเป็นอิสระขึ้นอยู่กับคำสั่งเสียให้กำลังใจของแม่ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็กในการเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง แต่โซครายที่แม่ของเด็กชาวฮาวายไม่ได้ส่งเสริมให้กำลังใจเด็กเลย ทำให้เด็กเริ่มกลายเป็นคนที่ต้องให้รางวัลตนเอง (Self-reinforcing) และไม่เคยเรียนรู้วิธีตอบสนองเวลาได้รับรางวัลจากผู้อื่น ซึ่งเวลานี้มีผลต่อพัฒนาการของเด็กมาก เมื่อเข้าโรงเรียนเด็กฮาวายมีแนวโน้มที่จะเรียนอ่อนในเกือบทุกระดับชั้น ไม่นิยมหรือสนใจในรางวัลที่ครูให้ และเมื่อโต ฮาวายจะเป็นคนที่พึ่งตนเองได้น้อยกว่าชาติอื่น ๆ¹ จะเห็นได้ว่าความเข้มงวดของแม่ชาวฮาวาย โดยการทอดทิ้งเด็กและทำโทษเด็กบ่อยจะมีผลต่อพฤติกรรมการปรับตัวและสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของเด็กต่อไป

พฤติกรรมการต่อต้าน เป็นลักษณะหนึ่งของการที่เด็กเล็กจะทดสอบความเป็นอิสระ (Independence) การแสดงออกถึงการต่อต้านเช่น บอกว่า "ไม่" หรือ "ไม่เอา" เป็นการแสดงถึงการไว้วางใจคนอื่นมาบงการหรือกำหนดพฤติกรรมของเขา² พฤติกรรมนี้จะเริ่มมีในเด็กอายุ 18 เดือน และจะพัฒนาขึ้นถึงขีดสูงสุดในระหว่างอายุ 2-3 ขวบ พฤติกรรมการต่อต้านนี้จะพัฒนาขึ้นเป็นการขัดขืน (Negativism) เมื่อเด็กโตขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าเด็กต้องการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองหรือต้องการ

¹ Gallimore, Howard, and Jordan cited in Robert L. Watson and Henry C. Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed, p. 332.

² Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 332.

อิสระมากเพียงใด¹

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมแต่ละด้านของเด็กนั้น เป็นผลจากการฝึกหัดของแม่และพฤติกรรมแต่ละแบบที่แม่แสดงต่อเด็ก โดยการเลี้ยงดูจะมีผลต่อพฤติกรรมและการปรับตัวและต่อสัมฤทธิ์ผลของเด็กในวัยต่อไปมาก โดยเฉพาะในช่วงที่เด็กอายุ 2-3 ปี ซึ่งเป็นช่วงวิกฤติในการพัฒนาความเป็นอิสระ เด็กจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความเป็นอิสระหรือต้องพึ่งพาผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับการฝึกหัดอบรมของแม่ในช่วงนี้ เป็นสำคัญ เพราะแม่เป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดและมีอิทธิพลต่อเด็กมาก การฝึกหัดที่เด็กได้รับจากแม่ในช่วงนี้จะส่งผลต่อเด็กไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งการศึกษาลักษณะพฤติกรรมที่แม่ใช้ในการฝึกอบรมเด็กและพฤติกรรมของเด็ก จะทำให้เราสามารถเข้าใจลักษณะบุคลิกภาพของเด็กในอนาคตได้ จากความสำคัญดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์การแก้ปัญหาว่าแม่และเด็กเล็กจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างไร

ในการศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กมีตัวแปรสำคัญ ๆ หลายประการที่เกี่ยวข้อง และในบรรดาตัวแปรเหล่านี้ ที่ผู้สนใจศึกษาวิจัยกันมากเป็นพิเศษ คือ ตัวแปรคานเพส ลำดับที่การเกิด ฐานะเศรษฐกิจและภูมิฐานะ

เพส

ผลจากการศึกษาวิจัยจำนวนมากแสดงว่าความแตกต่างระหว่างเพสอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิธีการเลี้ยงดูของพ่อแม่และการเสริมแรงที่พ่อแม่ให้แก่เด็กหญิงและชายต่างกัน และมีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมต่างกันด้วย²

¹ Hurlock, Child Development, 4 th ed. p. 338.

² Watson and Linderen, Psychology of the Child, 3d ed., pp. 307-308.

ซีกอบ (Zeglob) กล่าวว่า เพศของเด็กเป็นตัวแปรด้านหนึ่งที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก และผลจากการวิจัยของเขาพบว่าตัวแปรด้านนี้มีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของแม่น้อย¹

บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner) ได้ทำการศึกษาพบว่า พ่อแม่จะให้ความรักแก่เด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย เด็กหญิงจะได้รับการลงโทษน้อยกว่า และเชื่อฟังระเบียบวินัย ควบคุมตนเองได้ดีกว่าเด็กชาย และกังวลใจสูงกว่า กระพกระเทือนใจง่ายเมื่อถูกทอดทิ้ง ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติที่ต่างกันของพ่อแม่²

เด็กในวัยก่อนเข้าเรียน ลักษณะแตกต่างระหว่างเพศจะปรากฏขึ้นหลายอย่างจากการให้รางวัลและการลงโทษของพ่อแม่ต่อพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเพศ³

พอลดีน ซีเยร์ส (Pauline Sears) ได้ทำการสัมภาษณ์แม่ของเด็กหญิงและชาย พบว่าเด็กชายที่เลียนแบบพ่อจะเป็นผู้ที่พ่อรักให้ความอบอุ่น และตามใจ ลูก ส่วนเด็กที่เลียนแบบแม่ในการเล่นจะเป็นเด็กที่แม่ตามใจ และให้ความอบอุ่น

¹ Leslie E. Zeglob and Rex Foregand, "Maternal Interactive Behavior as a Function of Race, Socioeconomic Status and Sex of the Child, Child Development 46(1975) : 564-568.

² Urie Bronfenbrenner, "The Changing American Child - A Speculative Analysis," in Child Development and Behavior, ed. Freda Rebelsky and Lynn Dorman (New York : Alfred A. Knopf, 1970), p. 146.

³ MaGandless et al., Child and Adolescents : Behavior and Development, (New York : Holt Rinehart and Winston, 1967) pp. 330-331.

ยอมรับและเคารพในพฤติกรรมของลูก¹

ในปี 1956 เลวิน และเซียร์ส (Levin and Sears) พบว่าเด็กชายมักจะถูกพ่อทำโทษบ่อย ๆ และมีความก้าวร้าวในการเล่นรุนแรง ส่วนเด็กหญิงจะมีความก้าวร้าวเมื่อแม่เป็นคนที่เข้มงวดกับการลงโทษ และลงโทษเด็กบ่อย²

จากการศึกษาของสแควเตอร์ (Schachter) โดยให้ครูเป็นผู้ประเมินพฤติกรรมพบว่า เด็กหญิงจะมีความรับผิดชอบมากกว่าเด็กชาย และเด็กชายมีความเป็นผู้นำมากกว่า ถ้าพิจารณาความแตกต่างในการปฏิบัติของพ่อแม่ พบว่าเด็กหญิงจะได้รับความรัก ความชื่นชอบ ความใกล้ชิดมากกว่า ส่วนเด็กชายจะได้รับการลงโทษทางร่างกายและถูกเรียกร้องให้มีพฤติกรรมทางสัมฤทธิ์ผลสูงกว่า³

เซียร์ส และคณะ (Sears and Others) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการฝึกให้เด็กพึ่งพาตนเองและการยับยั้งการพึ่งพาตนเองในบางด้าน พบว่าแม่ของเด็กทั้งสองเพศ มีการฝึกหรือยับยั้งการพึ่งพาตนเองไม่แตกต่างกัน เซียร์สและคณะได้เหตุผลว่าเหตุที่ไม่ต่างอาจจะเป็นเนื่องจากสังคมไม่ถือว่าพฤติกรรมการพึ่งตนเองในวัยเด็กเป็นพฤติกรรมที่ควรจะต้องแตกต่างกันในระหว่างเพศเช่นเดียวกับความก้าวร้าว

---

¹Pauline Sears cited in MaCandless et al., Child and Adolescents : Behavior and Development, p. 331.

²Levin and Sears cited in MaCandless et al., Child and Adolescents : Behavior and Development, p. 332.

³Schachter cited in Urie Bronfenbrenner, "The Changing American Child-A Speculative Analysis," in Influences on Human Development, ed. Urie Bronfenbrenner and Maureen A. Magoney (Illinois : The Dryden Press, 1972), p. 536.

ซึ่งสังคมยินยอมให้เด็กชายแสดงออกได้มากกว่าเด็กหญิง¹

จอห์น อี เคอชิง ได้อธิบายการอบรมเลี้ยงดูเด็กในชนบทของไทยว่าแม่พอใจให้ลูกฟังตนเอง เด็กหญิงจะได้รับการกระตุ้นให้ฟังตนเองและรับผิดชอบงานบ้านมากกว่าและเร็วกว่าเด็กชาย²

ทองหล่อ วิภาวีน (2516) ได้ทำการศึกษาพบว่าแม่ให้ความอบอุ่นแก่เด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของละม้ายมาศ ศรีหัตถ์ และคณะที่ได้กล่าวไว้ว่าในสังคมไทย แม่จะใกล้ชิดกับเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย เด็กหญิงจะอ่านหนังสือได้ง่าย และเคารพเชื่อฟังแม่มากกว่าเด็กชาย³

จากผลการวิจัยที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศมีผลต่อวิธีการเลี้ยงดู ทำให้พ่อแม่ปฏิบัติต่อเด็กแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่าพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหาจะแตกต่างกันไปตามความแตกต่างระหว่างเพศ⁴

¹ Sears, Maccoby and Levin, Pattern of Child Rearing, pp. 406-407.

² John E. De Young, Village Life in Modern Thailand, (Los Angeles : University of California Press, 1966), pp. 44-45.

³ทองหล่อ วิภาวีน "การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสังคม ประกิดและความเกรงใจของครอบครัวไทยกับครอบครัวจีน ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2516, หน้า 110.

⁴ละม้ายมาศ ศรีหัตถ์ และคณะ. อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี, หน้า 84.

ลำดับการเกิด

สแตนเลย์ สแควคเตอร์ (Stanley Schachter , 1959) พบว่า เด็กวิทยาลัยที่เป็นลูกคนโต หรือลูกคนเดียว มีแนวโน้มที่จะร่วมกับผู้อื่นในสภาพการณ์ที่ตึงเครียด และมักจะเป็นอาสาสมัครในการทดลองทางจิตวิทยา การพบดังกล่าวนั้นเป็นแนวคิดที่ว่า ลำดับที่การเกิดเป็นตัวแปรทางจิตวิทยาที่สำคัญด้านหนึ่งที่น่าจะศึกษา¹

วัตสัน และลินด์เกรน (Watson and Lindgren) กล่าวว่าผลการปฏิบัติของพ่อแม่ที่มีต่อลูกคนโตนั้นแตกต่างไปจากลูกคนรอง อย่างน้อยลูกคนโตก็ได้รับความสนใจ ความรักอยู่เพียงคนเดียว จนกว่าจะมีน้องคนต่อไปอยู่แล้ว²

แมคโดนัลด์ (McDonald, 1969) แสดงให้เห็นในงานวิจัยว่าลูกคนโตจะเข้าสังคมได้ดีกว่า มีความรับผิดชอบมากกว่า และจะวางอำนาจอยู่คนมากกว่าลูกคนต่อ ๆ มา ลาโอซา และโบรฟี (Laosa and Brophy, 1970) ได้ทำการวิจัยกับเด็กอนุบาล พบว่าความแตกต่างของลำดับที่การเกิดมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กวัยนี้เช่นเดียวกับในวัยผู้ใหญ่ เช่นทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ลูกคนโตจะแสดงออกได้คล่องแคล่วกว่า และเป็นที่ยอมรับชมชอบของเพื่อน ๆ แต่ในด้านความรับผิดชอบ เด็กผู้หญิงคนโตจะมีมากกว่าเด็กชายคนโต³

เออร์มา ฮิลตัน (Irma Hilton, 1967) ได้ทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างอายุ 4 ปี โดยจัดสภาพการณ์ให้เด็กเล่น puzzles พบว่าแม่ของเด็กที่เป็นลูกคนโตจะให้คำแนะนำ และเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมของเด็ก ส่วนแม่ของลูกคนรอง

¹ Schachter cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 331.

² Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 322.

³ Ibid.

จะให้ลูกเริ่มทำงานกับการต่อ puzzles ด้วยตนเอง แม่ของลูกคนโตจะแสดงออกถึงความรัก โดยการกอด จูบ โดยเฉพาะเมื่อลูกสามารถทำงานที่ผู้ทำการทดลองมอบหมายได้สำเร็จ และลูกคนโตมีแนวโน้มที่จะพึ่งพาขอความช่วยเหลือจากแม่มากกว่าลูกคนรอง¹

แมรี เค โรธบาร์ท (Mary K. Rothbart 1971) ได้ทดลองกับเด็กลูกคนโตและคนรอง โดยที่ลูกคนโตต้องมีของเพศเดียวกับตนเองและอ่อนกว่า 2 ปี และลูกคนรองต้องมีเพศเดียวกัน แต่แก่กว่า 2 ปี ผลปรากฏว่า แม่มุ่งหวังให้ลูกคนโตประสบความสำเร็จมากกว่าในการทำงาน 3 ชนิดคือ

1. แม่ให้ลูกดูรูปสัตว์หลายชนิดเป็นเวลา 3 นาที คิวแล้วให้เด็กยกข้อสัตว์ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ปรากฏว่าลูกคนโตทำได้ดีกว่าลูกคนรอง

2. ให้เด็กเข้าไปอยู่ในห้องที่มีของเล่นมากมาย หลังจากนั้นให้แมถามเด็กว่าเห็นอะไรข้างในห้องของเล่น ผลที่ได้เช่นเดียวกับข้อ 1

3. หลังจากนั้น ผู้ทดลองให้แม่และลูกช่วยกันเก็บสิ่งของในห้องให้เรียบร้อยก่อนที่ผู้รับการทดลองอื่นจะเข้ามา เพื่อดูความร่วมมือ ปรากฏว่าเด็กหญิงคนโตทำได้ดีที่สุด และเด็กชายคนโตให้ความร่วมมือดีกว่าคนรอง

แมรี เค โรธบาร์ท สรุปว่าแม่ของลูกคนโตมีพฤติกรรมที่มุ่งหวังจะให้ลูกคนโตมีสัมฤทธิ์ผลมาก² ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของแซมป์สันที่ (Sampson) ที่

¹Irma Hilton cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 2d ed., p.33.

²Mary K. Rothbath, "Birth order and Mother-Child Interaction in an Achievement Situation." in Influences on Human Development 2d ed., ed. Urie Bronfenbrenner and Maureen A. Mahoney (Illinois : The Dryden Press, 1975), pp. 242-247.

ได้ศึกษาลำดับที่การเกิดกับความต้องการสัมฤทธิ์ผล และการยอมตาม: กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยโอ๊คแลนด์ (Oakland) แบ่งเป็นกลุ่มลูกคนโต คนรอง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามวัดความต้องการสัมฤทธิ์ผลชื่อ Projective : French Test of Insight ผลการศึกษาพบว่า ลูกคนโตมีแนวโน้มว่ามีความต้องการสัมฤทธิ์ผลสูงกว่าลูกคนรองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ¹

ฮิลตัน (Hilton) ได้ทำการทดลองเพื่อทดสอบสมมติฐานว่าลำดับที่ การเกิดและพฤติกรรมที่พึงพาผู้อื่นมีความสัมพันธ์กัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 4 ปี แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน กลุ่มแรกเป็นเด็กที่เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ กลุ่มที่สองเป็นเด็กที่เป็นลูกคนแรก และกลุ่มที่สามเป็นเด็กที่เป็นลูกคนรอง วิธีการทดลอง ให้เด็กแต่ละคนแก้ปัญหาที่ผู้ทดลองจัดไว้ให้ โดยมีแม่อยู่ด้วย แต่ครึ่งหนึ่งได้รับการบอกเล่าว่าลูกของตนทำได้ดีกว่าระดับเฉลี่ย ส่วนแม่อีกครึ่งหนึ่งได้รับคำบอกเล่าว่าลูกของตนทำได้ดีกว่าระดับเฉลี่ย หลังจากนั้นให้พักครึ่ง 5 นาที ในระหว่างพักนั้น ผู้ทดลองจะปล่อยให้แม่อยู่ตามลำพังกับลูก แล้วทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของแม่และเด็กโดยที่แม่ไม่รู้ตัว ส่วนผู้ทดลองก็ไม่ทราบลำดับที่การเกิดของเด็กที่กำลังสังเกตอยู่ และไม่ทราบว่าแม่คนไหนได้รับการบอกเล่าถึงการทำงานของลูกอย่างไร ผลการทดลองปรากฏว่าเด็กที่เป็นลูกคนเดียวและลูกคนโต จะแสดงพฤติกรรมที่พึงพาผู้อื่น เช่นในระหว่างพักนั้นจะวิ่งไปหาแม่ และขอความช่วยเหลือหรือขอความเห็นชอบเกี่ยวกับงานที่ทำ มากกว่ากลุ่มที่เป็นลูกคนรอง ส่วนด้านพฤติกรรมของแม่นั้น ปรากฏว่ามีแม่ 18 คน ที่ไม่สนใจกับคำสั่งยังคงให้ความช่วยเหลือลูกของตนต่อไป ในจำนวน 18 คนนี้ มีถึง 15 คนที่เป็นแม่ของลูกคนโต ปฏิกริยาของแม่ในสภาพการณ์

¹Samson cited in Georgia Babladelis, The Shaping of Personality (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1967), p. 300 - 367.

ที่ได้รับการบอกกล่าวลูกของตนทำงานได้ดีหรือต่ำกว่าเกณฑ์นั้นนั้น ปรากฏว่าแม่ในจำนวน 10 คน ที่คอยให้คำแนะนำลูก มีถึง 9 คน ที่เป็นแม่ของลูกคนโต การทดลองของฮิลตัน แสดงให้เห็นว่าเด็กที่เป็นลูกคนโตหรือเป็นลูกคนเดียวมีพฤติกรรมภารกิจที่พึงพาผู้อื่นมากกว่าลูกคนรอง¹

มาลา วิรุณานนท์ (2515) ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แบบการรับรู้ และการเลี้ยงดูลูกในด้านภารกิจให้พึ่งตนเองทั้งในด้านการยับยั้งการพึ่งพาตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า แม่ของลูกคนแรกมีพฤติกรรมจริงในการฝึกให้ลูกพึ่งตนเองแตกต่างกับแม่ของลูกคนรอง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแม่ของลูกคนโตฝึกให้ลูกพึ่งตนเองน้อยกว่าแม่ของลูกคนรอง ๆ²

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าตัวแปรด้านลำดับที่การเกิดมีผลต่อทัศนคติพฤติกรรมของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก และต่อบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่าความแตกต่างของลำดับที่การเกิดน่าจะมีผลต่อพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์แก่ปัญหา เมื่อเปรียบเทียบระหว่างลูกคนโตและคนรอง

¹ Hilton cited in Jerry S. Wiggins, The Psychology of Personality. (Addison-Wesley Publishing Co., 1971), pp. 193 - 194.

² มาลา วิรุณานนท์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แบบการรับรู้และการเลี้ยงดูลูกในด้านภารกิจให้พึ่งตนเองกับในด้านยับยั้งการพึ่งตนเองเปรียบเทียบเด็กในนครหลวงกับเด็กในต่างจังหวัด ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (ปริธินานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาระดับปริญญาตรี, 2515).

ฐานะทางเศรษฐกิจ

ราวปลาย ค.ศ. 1930 นักพฤติกรรมศาสตร์ได้ยืนยันแน่ว่าแนวโน้มของพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับระดับของฐานะทางเศรษฐกิจ ทักษะ และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับชั้นทางสังคม ทำให้พฤติกรรมของพ่อแม่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในหลายด้าน¹

คอห์น (Kohn) พบว่าพ่อแม่ชั้นกลางจะเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เน้นการฝึกให้ลูกพึ่งตนเอง การอบรมเด็กจะเน้นเหตุผล, ความเข้าใจ และสามารถในการตัดสินใจ ส่วนพ่อแม่ชั้นกรรมกรเน้นพฤติกรรมของลูกในเรื่องการเชื่อฟังคำสั่ง และการทำโทษอย่างแรงถ้าเด็กทำผิดกฎเกณฑ์²

การศึกษาของ คาแกน และฟรีแมน (Kagan and Freeman) เสนอผลการวิจัยที่คล้ายกับของคอห์น ว่าการศึกษาของแม่จะสัมพันธ์ทางลบกับการเข้มงวดและทารุณ แต่จะสัมพันธ์ทางบวกกับการฝึกให้ลูกแก้ปัญหา และการสอนให้ลูกเป็นกษัตริย์เหตุผลในเรื่องต่าง ๆ³

โรเซน และดี แอนเดร่า (Rosen and D' Andrade) ศึกษาพบว่า แม่ครอบครัวชั้นกลางฝึกให้เด็กพึ่งพาตนเองได้มากกว่าพ่อแม่ชั้นต่ำและเน้นให้มีสัมฤทธิ์ผลในเรื่องต่าง ๆ โดยการให้รางวัลและชมเชยเมื่อเด็กทำสิ่งต่าง ๆ ได้

¹Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 311.

²Kohn cited in Watson and Lindgren Psychology of the Child, 3d ed. p. 312.

³Kagan and Freeman cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 312.

สำเร็จบ่อยครั้งกว่าแม่จากครอบครัวชั้นต่ำ มีการลงโทษเมื่อเด็กทำสิ่งต่าง ๆ ผิดเหลวมากกว่า และมีระดับความทะเยอทะยานสำหรับลูกสูงกว่าพ่อแม่ระดับต่ำ เด็กจากครอบครัวระดับกลางได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับความสำเร็จและสัมฤทธิ์ผลมากกว่าเด็กจากครอบครัวระดับต่ำ ซึ่งเป็นเพราะความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดู และค่านิยมทางสังคมต่างกัน¹

ออสทเฟลด์ (Ostfeld) และเคทซ์ (Katz) กล่าวว่าเด็กชั้นกลางจะแสดงพฤติกรรมที่ออกมาเมื่อแม่ใช้คำพูดที่อ่อนหวาน แต่เด็กชั้นต่ำต้องใช้วิธีการที่รุนแรงกว่า²

มิลเลอร์ (Miller) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมภายในบ้าน และสัมฤทธิ์ผลของเด็กในโรงเรียน โดยใช้วิธีของเฮส (Hess) และคณะ ที่ทำการศึกษาวีธีการสอนของแม่ 2 แบบ พบว่าแม่ชั้นกลางจะใช้วิธีการสอนแบบทางตรง (Active Style) คือจะให้คำอธิบายเฉพาะ และทำความเข้าใจกับเด็กมาก ส่วนแม่ชั้นต่ำจะใช้วีธีการสอนแบบทางอ้อม (Passive Style) คือจะให้คำอธิบายและทำความเข้าใจกับเด็กน้อยและพบว่าพฤติกรรมการสอนของแม่จะสัมพันธ์กับสติปัญญาของเด็ก³

¹ Rosen and D' Andrade cited in Carl W. Bachman and Paul F. Secord, Social Psychology (Tokyo : Kogakusha Co., 1964), p. 562.

² Robert Watson and Henry Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 326.

³ William H. Miller, "When Mothers Teach Their Children," The Elementary School Journal xxc : (October - May, 1967-70), p. 1185.

เซียร์ส และแมคโคบี (Sears and Maccoby 1957) ได้ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยการสัมภาษณ์แม่ของเด็กอนุบาลที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน เกี่ยวกับเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พบว่าพ่อแม่ระดับกลางให้ความสำคัญอนุแก่เด็กมากกว่าพ่อแม่ระดับต่ำ อบรมเด็กด้วยวิธีการสาธิตให้เหตุผลและการยกย่องของเด็กบ่อยกว่า ให้เสรีภาพแก่เด็กในการแสดงออกทางอารมณ์ต่อพ่อแม่และคนอื่น ๆ ได้ พ่อแม่ในระดับต่ำมักจะลงโทษบุตรทางกาย ใช้การหัวเราะเยาะ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของเด็กมากกว่าพ่อแม่ระดับกลางให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นระเบียบในบ้าน มารยาทบนโต๊ะอาหาร และความตรงต่อเวลามากกว่าพ่อแม่ระดับต่ำ¹

กิลบส์ และแมคโคบี (Gilbs and Maccoby) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่ครอบครัวระดับกลางและระดับต่ำจำนวน 379 ครอบครัว ในนิวอิงแลนด์ (New England) ผลการวิจัยชี้ชัดว่าการเลี้ยงดูเด็กของมารดาจากครอบครัวทั้ง 2 ระดับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบการฝึกหัดอบรมเด็กปรากฏว่าแม่จากครอบครัวระดับต่ำเข้มงวดต่อการก้าวร้าวและมีการระงับความต้องการของเด็กมากกว่าแม่จากครอบครัวระดับกลาง แต่ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างแม่ทั้ง 2 ระดับในเรื่องการลงโทษด้วยการละทิ้งและไปให้ความรัก จากผลการวิจัยนี้สรุปได้ว่า โดยทั่วไป การอบรมเลี้ยงดูของแม่ครอบครัวระดับ

---

¹ Sears and Maccoby cited in David Krech, Richard S. Crutchfield and Egerton L. Ballanchey, Individual in Society (Tokyo : McGraw-Hill, 1962), p. 317.

กลางมีการยอมรับลูกมากกว่าแม่ครอบครัวระดับต่ำ¹

ศรีสวัสดิ์ ชลวิสุทธิ (2505) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลางชั้นบน และระดับกลางชั้นล่าง ด้วยการสัมภาษณ์แม่จำนวน 30 คน พบว่าไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูและทัศนคติเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็ก แม่ระดับกลางชั้นบนให้ความสะดวกสบายทุกอย่างแก่เด็ก การสนองตอบสิ่งที่เด็กต้องการมีการผ่อนผันบ้าง แต่บางครั้งจะให้โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม แต่แม่ระดับกลางชั้นล่าง ตามใจเด็กน้อยกว่าแม่ระดับกลางชั้นบน ในด้านของการฝึกเด็กให้รับตัวเข้ากับสังคม ทั้งสองกลุ่มใช้เหตุผลอบรมให้เด็กรู้ว่าสิ่งใดดี ไม่ดี ไม่นิยมการเปรียบเทียบ แต่เด็กทำผิดบ่อย ๆ จึงจะตักเตือนอยู่กับอารมณ์ของแม่ด้วย แม่ทั้งสองกลุ่มคอย ๆ ฝึกเด็กให้รู้จักพึ่งตนเอง แต่แม่ระดับกลางชั้นล่างฝึกให้เด็กรู้จักความรับผิดชอบเร็วกว่าแม่ระดับกลางชั้นบน²

บี และคณะ (Bee et al.) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างของชั้นทางสังคมที่มีต่อการเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กอายุ 4-5 ปี กับแม่ของเด็ก แบ่งเป็นชั้นกลาง 38 คู่ ชั้นต่ำ 76 คู่ วิธีการให้แม่และเด็กแต่ละคู่ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นเวลา 90 นาที เริ่มจากให้ก้อยในหอนั่งเล่นที่เต็มไปด้วยของ

¹ Gilbs and Maccoby cited in Sewell, "Social Class and Childhood Personality," in Approaches, Contexts and Problems of Social Psychology, ed. Edward E. Sampson, University of California, Berkeley (Englewood Cliffs, New Jersey : Printice-Hall, 1964), p. 190.

² ศรีสวัสดิ์ ชลวิสุทธิ "การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมระดับกลาง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2505).

เล่น ผู้สังเกตจะบันทึกพฤติกรรมของทั้งแม่และเด็กทางกระจกด้านเดียว ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่าแม่ที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ แสดงพฤติกรรมทางวาจาที่ไม่ยอมรับ ไม่ให้กำลังใจ หรือสนับสนุนลูก มีการควบคุมการออกคำสั่งให้เด็กทำตามหรือห้ามไม่ให้ลูกทำสิ่งต่างๆ มาก ในขณะที่แม่ของเด็กชั้นกลางมีการพูดจาโต้ตอบกับเด็กแบบเป็นกันเอง เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมีแนวโน้มที่จะยอมรับการควบคุมและการไม่สนับสนุนให้กำลังใจของแม่ แต่จะมีพฤติกรรมอยู่ไม่สุข เปลี่ยนจากการเล่นอย่างหนึ่งไปยังอีกอย่างหนึ่งตลอดเวลา หลังจากช่วงพักอยู่ในห้องนั่งเล่น ผู้ทดลองให้เด็กตอบานด้วยบล็อก ส่วนแม่จะได้รับการบอกให้ช่วยลูกได้ทุกอย่างตามต้องการ ผลปรากฏว่าพบความแตกต่างของพฤติกรรมระหว่างแม่ทั้ง 2 กลุ่ม แม่ชั้นกลางจะให้คำแนะนำเด็กตลอดเวลา และจะแสดงความชื่นชมเมื่อเด็กสามารถทำได้ ในขณะที่แม่ชั้นต่ำ แสดงการไม่สนับสนุน และไม่ให้กำลังใจ คำหิมนมาก และมีแนวโน้มที่จะลงมือทำการตอบานให้ลูกเสียเอง¹

จากวิจัยของบีและคณะนี้ แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของพฤติกรรมของแม่ที่มีฐานะทางสังคมต่างกัน สามารถอธิบายความแตกต่างของการทำงานของเด็กทั้งสองกลุ่มได้ แม่ชั้นกลางมีแนวโน้มที่จะปล่อยให้เด็กทำงานเต็มความสามารถในการแก้ปัญหา และจะคอยให้คำแนะนำที่แนะให้เด็กหาทางแก้ปัญหาต่อไปได้เอง จะพุดชมเชยเมื่อเด็กสามารถทำงานได้ถูกต้อง และจะให้เวลาเด็กทำงานอย่างเต็มที่

การวิจัยที่น่าสนใจของวัตสัน และลินด์เกรน (Watson and Lindgren) คือการสังเกตการปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหา พบว่าแม่ฐานะเศรษฐกิจต่ำจะมีการวิพากวิจารณ์ และเข้มงวดกับการทำงานของเด็กมาก และมีแนวโน้มที่จะแนะนำวิธีการแก้ปัญหาให้เด็กมาก ส่วนแม่ของเด็กชั้นกลางจะมีการชมเชย

¹Bee et. al. "Social Class Differences in Maternal Teaching Strategies and Speech Patterns," in Influences of Human Development, ed. Urie Bronfenbrenner and Mahoney (Illinois : The Dryden Press, 1972), pp. 366-377.

เซบ สนับสนุนให้เด็กเกิดกำลังใจ ที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง¹

มินตัน และคณะ (Minton et al.) ทำการศึกษาพบว่าแม่ที่ก้าวร้าว ในลักษณะของเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง และแม่ที่สำเร็จการศึกษาระดับวิทยาลัยก้าวร้าว ในลักษณะของเด็กและบังคับกะเกณฑ์กับเด็กน้อยกว่าแม่ที่มีการศึกษาค่ากว่าระดับวิทยาลัย²

จากผลการวิจัยที่กล่าวมา สนับสนุนให้เห็นว่าพ่อแม่จากครอบครัวที่มีฐานะ เศรษฐกิจสูง มีวิถีการอบรมเลี้ยงดู และการปฏิบัติแตกต่างจากพ่อแม่จากครอบครัวที่มี ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยคิดว่าตัวแปรนี้จะมีผลต่อการ ศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหา แต่ในการวิจัยครั้งนี้จะพิจารณา เฉพาะความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว โดยให้รายได้ของครอบครัวในการ แบ่งกลุ่มสูงและต่ำ ไม่ศึกษาด้านระดับการศึกษาด้วย เนื่องจากในชนบทไทยนั้น ประชากรส่วนใหญ่จะมีการศึกษาน้อย โดยเฉพาะจะมีระดับการศึกษาค่ากว่าการศึกษา ภาคบังคับ จึงไม่สามารถให้ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มได้

---

¹ Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p. 326-327.

² Cheryl Minton and Jerome Kagan and Jenet A. Levin, "Maternal Control and Obedience in the Two Years Old," Child Development 42(1971) : 1873-1894.

ภูมิคำเนา

ในสังคมหนึ่ง ๆ เด็กจะได้รับการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันไปมากก็น้อย แต่อย่างยิ่งต่างท้องถิ่น ต่างวัฒนธรรมกันแล้ว การเลี้ยงดูและอบรมก็ย่อมแตกต่างกันยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของแม่และเด็กต่างกันไปด้วย

จรรยา สุวรรณทัต และคณะ (2513) ได้ทำการศึกษาเรื่องอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานหมื่น ตำบลบ้านขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นแม่และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 47 คน เป็นชาย 33 คน หญิง 24 คน ของโรงเรียนบ้านพรานหมื่น จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนคำวรรณราษฎร์วิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ในภาคเหนือ จำนวน 66 คน เป็นชาย 30 คน หญิง 36 คน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกต ผลการวิจัยพบว่าแม่ที่หมู่บ้านพรานหมื่นและบ้านอุเม็งมีทัศนคติต่อการมีลูกชายต่างกัน จุดประสงค์ใหญ่ของแม่บ้านพรานหมื่นคือต้องการลูกชายเพื่อจะได้บวช เพราะตนจะได้บุญกุศลจากการบวช ส่วนจุดประสงค์ของแม่บ้านอุเม็งต้องการลูกชาย เพื่อหวังเป็นกำลังช่วยทำนาทำไร่ อันเป็นอาชีพหลักของครอบครัวให้ได้ผลิตผลสูงขึ้น¹

ในเรื่องการฝึกหัดของแม่ พบว่าในการฝึกให้ลูกรู้จักรับผิดชอบช่วยเหลืองานบ้านนั้น แม่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้านทั้งหมดใช้วิธีฝึกโดยการทำให้อยู่เป็นตัวอย่าง แต่มีแม่บางรายที่จะช่วยทำงานต่าง ๆ แทนลูกเสียเอง เพราะเห็นว่าลูกยังเล็กอยู่

---

¹จรรยา สุวรรณทัต และคณะ, อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานหมื่น ตำบลบ้านขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 34.

นอกจากนี้แม่ยังใช้การฝึกแบบให้การชมเชยมากกว่าการให้รางวัลเป็นสิ่งของ แม่
ส่วนใหญ่ยอมรับว่าการให้รางวัลหรือการชมเชย จะช่วยให้เด็กเกิดกำลังใจที่จะทำดี
และเกิดความภูมิใจในผลงานของตน แต่แม่ทั้งสองหมู่บ้านสงวนไว้ใช้ในกรณีที่เด็ก
ทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ดีเป็นพิเศษเท่านั้น จะไม่ใช้โดยพร่ำเพรื่อเกินไป เพราะ
กลัวลูกจะเคยตัว¹

ทางด้านความเข้มงวดที่มีต่อเด็ก พบว่าแม่บ้านอุ้มเงิงใช้การลงโทษลูกทาง
จิตใจมากกว่าแม่บ้านพรานเหมือน²

ส่วนปฏิกิริยาของแม่เมื่อลูกมาขอความช่วยเหลือในสิ่งที่เด็กทำได้แล้วพบว่า
แม่บ้านอุ้มเงิงช่วยทำให้ลูกมากที่สุด คอยเหตุผลว่าเพื่อให้เสร็จเร็ว ๆ ทุนรบเราไม่ได้
ส่งสารลูก เอาใจลูก ส่วนแม่ของบ้านพรานเหมือนส่วนใหญ่ไม่ช่วยทำให้ เพราะกลัว
เด็กจะเคยตัว และเป็นภาระของพ่อแม่³

รายงานการวิจัยของจรรยา สุวรรณทัต และคณะ แสดงว่าอิทธิพลของวัฒนธรรม
และประเพณีในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป ย่อมมีผลต่อการเลี้ยงดู และพฤติกรรมของแม่และ
เด็กแตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงคาดว่าความตางระหว่างภาคนี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม
ในสภาพการดูแลรักษาของแม่และเด็กเล็กต่างกันออกไป

¹จรรยา สุวรรณทัต และคณะ, อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการเด็กที่หมู่บ้านพรานเหมือน ตำบลลานขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุ้มเงิง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, หน้า 174-175.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

วิธีการศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็ก

ในการศึกษาพฤติกรรมและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด พบว่ามีวิธีการศึกษาได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์การใช้แบบสอบถาม และการสังเกตจากพฤติกรรมตรง แต่ละวิธีก็เหมาะกับลักษณะข้อมูลแต่ละแบบ อย่างไรก็ตามการศึกษาลักษณะพฤติกรรมของบุคคลนั้น วิธีการที่นักจิตวิทยา นิยมใช้มากที่สุดวิธีหนึ่งคือการจัดสภาพการณ์ขึ้นเพื่อทำการสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลนั้น แสดงออก ดังเช่นการศึกษาของซีก็อป (Zeglob)¹ และการศึกษาของ บี และคณะ (Bee et al.)² ซึ่งใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมตรงในสภาพการณ์ที่แม่และเด็กทำกิจกรรมร่วมกัน แล้วนำผลจากการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของแม่และเด็กไปวิเคราะห์ สรุป และตีความถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของแม่ และผลที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กได้ ซึ่งนักจิตวิทยาเชื่อว่าวิธีการสังเกตเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการศึกษาลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็ก เพราะจะทำให้เข้าใจและได้ข้อมูลที่ตรงกับธรรมชาติของพฤติกรรมของแม่และเด็กมากที่สุด ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้ใช้วิธีการสร้างสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาขึ้น แล้วทำการสังเกตพฤติกรรมของแม่และเด็กว่าจะแสดงออกอย่างไรบ้าง ซึ่งผลจากการศึกษานี้ จะทำให้เราเข้าใจและสามารถคาดคะเนลักษณะบุคลิกภาพทางด้านของเด็กและวิธีการ อบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่ไทยในชนบทได้

¹ Leslie E. Zeglob, Susan Arnold and Rex Forehand, "An Examination of Observer Effects in Parent-Child Interaction," p. 509-512.

² Bee et al., "Social Class Differences in Maternal Teaching Strategies, and Speech Patterns," in Influences on Human Development, ed. Bronfenbrenner and Mahoney, pp. 366-377.

ความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กในชนบท

เนื่องจากประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ต้องให้ความสนใจต่อความสำคัญของชาวชนบทในฐานะที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะจากสถิติของประชากรไทยของกองวางแผนกำลังคนสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้ประเมินไว้ว่า มีประชากรในชนบท 17.8 ล้านคน หรือประมาณ 83 เปอร์เซ็นต์ และคาดว่าในปี พ.ศ. 2519 จะมีประชากรในชนบทถึง 20.5 ล้านคน หรือ 82 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด¹ ซึ่งในจำนวนนี้ประชากรในชนบทภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก จากสถิตินี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคนในชนบท ซึ่งน่าจะได้มีการศึกษาด้านพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กในชนบท เพราะจะทำให้ทราบแนวโน้มของบุคลิกภาพของเด็กในชนบทไทย เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาหาทางแก้ไขหรือปรับปรุงให้เด็กในชนบทมีพัฒนาการที่สมบูรณ์เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป นอกจากนี้การศึกษาวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในชนบทไทยยังมีข้อมูลน้อยมากเท่าที่ศึกษาดูพบว่าผู้ที่ศึกษาไว้คือ ดร. ฮิวท ฟิลป์ (Dr. Huce Philp) แห่งสถาบันการศึกษาเรื่องเด็กกรุงเทพฯ และจอห์น อี เดอ ยิง (John E. De Young) ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือเท่าที่สำรวจพบว่ามีของ จรรยา สุวรรณทัต และคณะ แห่งสถาบันระหว่างชาติสำหรับการคนควา เรื่องเด็กได้ทำการศึกษากับแม่และเด็กที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดอุดรธานีเท่านั้น ส่วนการศึกษากับแม่และเด็กในจังหวัดน่าน พิจิตร และร้อยเอ็ด นั้นยังไม่พบว่ามีผู้ใดทำไว้เลย จะเห็นได้ว่าข้อมูลเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็กในชนบทยังมีน้อยมาก ซึ่งน่าจะได้รับความสนใจและสนับสนุนให้มีการศึกษากันกว่าเพื่อให้

¹ ลาดวน ภวักรานนท์. "ฐานะความเป็นอยู่ของชาวชนบทไทย," วารสารสังคมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 3 (กรกฎาคม, 2514) :

เข้าใจเกี่ยวกับคนในชนบทให้มากขึ้น

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาพฤติกรรมในสภาพการณ์
แก้ปัญหาของแม่และเด็กร่วมกับนางสาวจิราภรณ์ มีสมศักดิ์ ซึ่งได้ทำการศึกษากับ
แม่และเด็กในภาคกลาง ก็เนื่องมาจาก ดร.ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กเล็ก ซึ่งเป็นโครงการร่วม
ศึกษาวิจัยระหว่างประเทศไทย ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ ชื่อเรื่อง The Cross

Cultural-Study of Personality Development of Children : Ego

Formation and Mother-Child Interaction (1975-1978) โดยทำ

การเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานครไว้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา
กับเด็กเล็กในชนบทเพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างไปเปรียบเทียบ
กับข้อมูลในกรุงเทพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหาของแม่และเด็กเล็ก
ในชนบทภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหาของแม่และเด็ก
เล็กในแง่ของ เพศ ลำดับที่การเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจ และภาค

สมมติฐานของการวิจัย

1. ลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กในสภาพการณ์แก้ปัญหาจะแสดง
ออกได้หลายประเภท
2. มีความแตกต่างกันในลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์
แก้ปัญหา เมื่อเปรียบเทียบกันในแง่ของเพศ ลำดับที่การเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจ
และภาค

ขอตกลงเบื้องต้น

1. สภาพการณ์แก้ปัญหาที่จัดขึ้นนี้ สามารถใช้ศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กได้

2. การแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นฐานะเศรษฐกิจสูงและต่ำนั้น ได้รับความช่วยเหลือจากกำนัดและผู้ใหญ่บ้านในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างให้ตรงตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และคิดจากรายได้เฉลี่ยของพ่อแม่ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับต่อเดือน โดยใช้เกณฑ์จากการกำหนดรายได้ขั้นต่ำสุดของกรมแรงงาน¹ ที่กำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้เป็นเงินวันละ 19 บาท นำมาเฉลี่ยแล้วครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ สามปี-ภรรยาจะมีรายได้ประมาณ 1,000 บาทลงมา ทั้งนี้เพราะภรรยาอาจมีรายได้ต่ำกว่า 570 บาทต่อเดือน เพราะมีงานบ้านต้องรับผิดชอบ ส่วนกลุ่มที่มีฐานะเศรษฐกิจสูงจะมีรายได้เกิน 1,000 บาทขึ้นไป

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้เข้าใจลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหของแม่และเด็กเล็กในชุมชน
2. เพื่อนำผลจากการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกประเภทต่าง ๆ ไปใช้ศึกษาการเรียนรู้อุปนิสัยสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก การพึ่งตนเองของเด็กและการช่วยเหลือของแม่ในการแก้ปัญหา
3. สามารถนำผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมแต่ละประเภทตามตัวแปรต่าง ๆ ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

¹กรมแรงงาน, กระทรวงมหาดไทย, ประกาศของกรมแรงงานเรื่อง
อัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ฉบับที่ 6 และ 7, (พระนคร : กรมแรงงาน, 2520), หน้า

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กในครั้งนี้ เน้นเฉพาะในสภาพการณ์
แก้ปัญหาที่กำหนดขึ้นใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ชนบท หมายถึงสถานที่ที่ไม่มีน้ำประปา ไฟฟ้าสาธารณะใช้และไม่มีทาง
คมนาคมที่รถหรือเรือโดยสารผ่านเข้าไปถึงโดยตรง

สภาพการณ์แก้ปัญหา หมายถึงสภาพการณ์ที่กำหนดขึ้นให้แม่และเด็กเด็ก
แกะกล่องพลาสติกที่บรรจุขนมหรือของเล่นซึ่งปิดด้วยสกอตเทป 3 ชั้น เป็นสภาพการณ์
ที่ต้องใช้ความพยายามและเวลาในการแกะกล่องออกระหว่างเวลาไม่เกิน 15 นาที

ลูกคนโต	หมายถึง เด็กที่เป็นลูกคนแรก หรือลูกคนเดียว
ลูกคนรอง	หมายถึง เด็กที่เป็นลูกคนที่สอง จนถึงคนสุดท้าย
ฐานะเศรษฐกิจ	หมายถึง รายได้ต่อเดือนของครอบครัว
ฐานะเศรษฐกิจสูง	หมายถึง ครอบครัวที่มีรายได้ 1,000 บาทขึ้นไป ต่อเดือน
ฐานะเศรษฐกิจต่ำ	หมายถึง ครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท ลงมาต่อเดือน